

GHYCZY KÁLMÁN KÖNYVTÁRA.

Közli: THALY ISTVÁN.

Hatvanegy évvel előbb Komárommegye közgyűlésén felolvasták Kulcsár István levelét, a melyben ama nemes szándékát nyilvánítja ki, hogy «3—4000 drb tudományos és hasznos könyveket ajánl a vármegyének egy, Komáromban közhasználatra megnyitandó bibliothéka felállítására.»¹

A közgyűlés elfogadta az ajánlatot. A gyűjteményt meg is kapta a vármegye még 1827-ben. S birtokolja egész mostanáig.

De ez idő alatt sok viszontagságon ment keresztül a bibliothéka. Mert a gyűjtemény meg volt, de alapítványa semmi Ügyét fel-felkapták a Rendek s el is ejtették megint. Egész történetét érdekesen írja le Erdélyi Pál,² hogy jegyzőkönyveztek, javaslatoztak, véleményeztek, szóval mindent, de tett nélkül majd semmi eredménnyel vagy csak sovány sikerrel. Alig hogy csak megőriztethették az alapító adománya. Többször rendeztek gyűjtést a könyvtár ügyének előmozdítására, de ez csak lassan-lassan haladt. És a Zichy, Eszterházy és Batthyányi grófok stb. adományával együtt csak 1873-ig gyűlt össze 3378 frt 48¹/₆ kr.

A könyvek sokáig ládákban, használatlanul heverték; 1885 elején állították fel külön helységiben. Ekkor kezdetett rendszeres kezelése; itt vesz ügye némi lendületet. De a kevés alap következtében most sem várható nagy eredmény. S Kulcsár kívánsága még mindig csak a nemesebb keblek reménye.

De e remény most talán mégis közelebb jutott hozzánk. — Újabb adománnyal újabb fordulatot veend a gyűjtemény elmara-dott ügye: a jelen év nagy halottja, Ghyczy Kálmán, könyvtára

¹ «Magyar Könyv-Szemle» 1886. Erdélyi P. Kulcsár-könyvtár.

² U. o.

felett — végakarataiban — szabad rendelkezést engedett örökösei-nek, de ajánlva figyelmükbe a komárommegyei könyvtár állapotát is. S a lelkes rokonok, felfogván a figyelmeztetés fontosságát, Komárommegyének hagyják a bibliothékát.

A gyűjtemény, mely tekintélyes és becses egyaránt, ez idő-szerint az örökhagyó kis-igmándi birtokán van.

Minthogy azonban, miként nagyjainké leginkább, az elhunyt szereplésének is színtere Pest volt s így az év egyrészét kénytelen volt ott tölteni; a kisebb másik felében meg kis-igmándi tusculu-mát szokta felkeresni, bibliothékája megoszlott: könyveket hagyott ott is, voltak itt is, csak kedvenceit hordta magával. S csak halála után egyesítették. Az ide-odahurczolás következtében kötetei összekeveredtek, az egyes collectiók példányai elhanyagódtak, folyó művek járulékaik beosztatlanul maradtak: általán a könyvtár régi rendje felbomlott. — Ezért az örökhagyó szintén végrendeletileg hagyta, hogy mielőtt Komárommegyének átadják, rendeztessék is.

E megbízatást nyertem a családtól s a munkát két hét alatt befejeztem, s most a könyvtár képét a szakférfiak s az érdeklődő közönség elé rajzolgatni igyekszem.

A könyvtár jelen rendezett állapotában — mint mondám — tekintélyes. Már kezdetben kiváló figyelme tárgya volt az örök-hagyónak; külön szobácskát rendeztetett be számára, melyet azóta mindig «könyvesház»-nak hívtak; ebben rakosgatta, ide gyűjtötte könyveit, ez volt jelenlegi könyvtárának, hogy úgy mondjam, magva. Lassan-lassan szaporodott. Később szekrényenként foglalta terét belső termeinek, úgy hogy most a «könyves» első almariomja épen megtizenkétszereződve áll újabb társai mellett, s az első pár száz kötet 8283-ra szaporodott.

A gyűjtemény e szép készlete szakok szerint így oszlik meg:

Hittudományi szakra esik . . .	112	mű,	134	kötet és füzet.
Jogtudományi szakra esik . . .	260	»	591	»
Államtudományi szakra esik . .	1034	»	2996	»
Orvostudományi szakra esik . .	49	»	55	»
Természettudományi szakra esik	200	»	609	»
Hazai történelmi szakra esik .	183	»	998	»
Külhoni történelmi szakra esik	187	»	928	»
Szépirodalmi szakra esik . . .	296	»	607	»

Bölcészeti és paedag. szakra esik 83 mű, 138 kötet és füzet.
 Vegyes pedig van 358 » 1227 » » »

A művek összes száma tehát 2392, a köteteké 8283. A könyvtárban az államtudományi szak van leggazdagabban képviselve, azután a történelmi, szépirodalmi és a természettudományi; ez utóbbi magában is igen érdekes kis gyűjteményt képezne, de így az egésznek értékét kiválólag emeli. Magángyűjtők rendszerint egy bizonyos szakra szokták irányítani figyelmüket, Ghyczy Kálmán többet tett, egyetemes műveltségre, általános tudományosságra törekedett; könyvei nagyfokú sokoldalúságról tanuskodnak. Alig egy-két szak — különösen az orvosi, hittudományi — kivételével mindegyik, mint a táblázatban láttuk, igen szép számmal van képviselve, úgy hogy az irodalom emberei munkásságaikhoz sok fontos segédeszközt feltalálhatnak bennök. Mert előnye a könyvtárnak, hogy nemcsak az újabb, hanem a régibb irodalom kincseit is birja.

Ösnyomtatványokkal nem bir. Talán egy mű válhatnék be annak. «De arboribus et plantis» cz. ívrét, első lapjai hiányzanak. E czime kívül, kötésén olvasható.

Okmányok, oklevelek sincsenek.

Kéziratot kettőt találtam:

1. Diarium. 1789. ívrét.

2. Terv, mikép lehetne közszükségünket fedezni a nemesség megadóztatása nélkül? H. és é. nélkül.

Térképek:

Egy régi, czimlap nélkül.

Utazási s egyéb térképek, 30 darab.

Rajzok sincsenek.

Régi nyomtatványok. Legrégibb nyomatai 1540-ből valók. Ez évtől kezdve közlöm az 1711-dikig megjelent s a könyvtárban található könyveket:

1. Opera Marci T. Ciceronis. Basiliae, 1540. I-rét. 2 köt.

2. Homeri Odyssea. Salingiaci, 1540. 1 köt.

3. Taciti Opera. Antverp. 1568. 1 köt.

4. Polydori, V. U.: De rerum inventoribus. Basiliae, 1570.

1 kötet.

5. Grotii, H.: Epistolae. Amsterdam, 1587. 1 köt.

6. Bodini, J.: De republica. Francofurti, 1594. 1 köt.

7. Senecae Opera. Antverpiae. 1615. 1 köt.
8. Saavendrae, D.: Symbola Christiano politica. Bruxelles, 1649. 1 köt.
9. Clapmarii, A.: De arcanis rerum publ. Amsterdam. 1644. 1 kötet.
10. Lansii, Th. Consultatio de principatu . . . Tubingae, 1655. 1 köt.
11. Dissertatio de libertate omnimoda. Norimb., 1662. 1 köt.
12. Mausoleum regni apostolici. Norimb., 1664. 1 köt.
13. Tympii. Aurum speculum. H. n. 1667. 1 köt.
14. Schritsmeieri, L. Speculum politicum. Francof. 1670. 1 köt.
15. Cynosura iuris peritorum. Leutschoviae, 1700. 1 köt.
16. Curtii Quinti. De rebus gestis Alexandri Magni. Biponti, 1702. 2.

Forrásmunkák ezek:

1. Belius, M.: Hungariae antiquae et novae prod. Norimb., 1723.
2. Belius, M.: Notitia Hungariae novae. Viennae. 1735. 2 köt.
3. Belius M.: Scriptores rerum Hungaricarum. Tyrnav. 1765. 3 kötet.
4. Pray, Gy.: Annales rerum Hungariae. Troppau. 1785. 15 kötet.
5. Pray, Gy.: Dissertationes. Vindobonae, 1775. 1 köt.
6. Werbóczy St.: Corpus iuris Hung. Budae, 1779.
7. Fejér Gy.: Codex diplomaticus Hungariae . . . Budae, 1829. 14 köt.
8. Ide sorozom az országgyűlési kiadványok kéziratral vegyes gyűjteményét.

Megemlítem még:

1. Gvadányi, J.: A világnak közöns. hist. Pozsony, 1794. 4 kötet.
2. Gyöngyösi J.: Költeményes maradványai. Pozsony, 1796. 2 kötet.

A munkák századok szerint így következnek. XVI. sz.

Homeri Odyssea. Salingiaci. 1540. 1.

Taciti opera. Antverp., 1568. 1.

Polydori, V. D. De rerum inventoribus. Basiliae, 1570. 1.

- Grotii, H. Epistolae. Amsterd., 1587. 1.
 Bodini, J. De republica. Francofurti, 1594. 1.
 XVII. sz.
 Seneca Opera. Antverp. 1615. 1.
 Saavendrae, D. Symbola Christiano politica. Bruxelles, 1649. 1.
 Clapmarii, A. De arcanis rer. publ. Amst., 1644. 1.
 Lansii, Th. Consultatio de principatu inter pr. Tubing., 1655. 1.
 Dissertatio de libertate omnimoda. Norimb. 1662. 1.
 Mausoleum regni apostolici, Norimb., 1664. 1.
 Tympii. Aurum speculum. H. n. 1667. 1.
 Schritsmeiero, L. Speculum politicum. Fracof., 1670. 1.
 XVIII. sz.
 Cynosura iuris peritorum. Leutschoviae, 1700. 1.
 Curtii, Quinti. De rebus gestis Alexandri M. Biponti, 1702. 2.
 Belius, M. Hungariae antiquae et novae prod. Nor. 1723. 1.
 Belius, M. Notitia Hungariae novae. Viennae. 1735. 2.
 Belius, M. Scriptores rerum Hungaricarum. Tyrn. 1765. 3.
 Istvánffi, M. Regni Hung. hist. Agrippinae. 1724. 1.
 Timon. Imago ant. Hung. Cassoviae, 1733. 1.
 Dancs, P. Generalis temporum notio. Venetiis, 1733. 1.
 Szegedi, J. Tripartitum iuris Hungarici tyr. Tyr. 1734². 1.
 Casletano. P. L. Generalis temporum notio. Tyr. 1737. 1.
 Bipartita cynosura universi iuris Ungarici. Jaur. 1749.
 Olahi, N. Hungaria et Atila. Vind., 1763. 1.
 Bemardini. Utopia. Augus. 1762. 1.
 Pray Gy. Dissertationes. Vindobonae, 1775. 1.
 Pray Gy. Annales rerum Hungario, 1764.
 Guthrie, W. Allgemein Weltgeschichte. Troppau, 1785. 15.
 Ad uterum aurum auctori operis Hungarici. H. n. 1791. 1.
 Benkő Fer. Parnassusi időtöltés. N.-Szeben. 1793. 1.
 Gvadányi J. A világnak közöns. hist. Pozsony, 1794. 4.
 Gyöngyösi, J. Költeményes maradványai. Pozsony. 1796. 2.
 Kalendarium, Száz esztendő —. 1799. 1.
 Werbőcz, H. Corp. iur. Hung. Buda, 1779. 4.
 XIX. sz.
 Acta praesentis aetatis. H. n. 1809. 1.
 Sanctissimi Domini Allocutio. Posonii, 1815. 1.
 Fejér Gy. Codex diplomaticus Hung. Buda, 1829. 14.

Terv, mikép lehetne közszükségünket fedezni.
Térkép. 30.

Sorozzuk mindezekhez még a XVIII. század végén és a XIX. század hajnalán derengett latin és magyar irodalom szép emlékeit, azután különösen a feldolgozott újabb irodalmi termékeket; a nagyszabású encyclopaedikus munkákat. S rövid előadásban kimerítettük a gyűjtemény tartalmát.

De hátra van még szólanunk a könyvtár rendszeréről. Vázlatát a következőkben adjuk. A könyvkészlet — a kir. Magyar Tudomány-Egyetem könyvtár mintájára — szakokra osztatott, minden szakot külön betűvel (A. B. C. stb — J. jelölve meg. A hazai és külhoni történelem külön-külön szakot alkotván, amannak jele Ga, emezé Gb. Mindenik szak szigorú betűrendes csoportokba szedett czédula-catalogussal bir. Minden czédulára felül középen a szak betűje s az illető könyv sorszáma van bevezetve; oldalt balra áll rajta a szerző neve (vagy ennek híján vezérszó, Schlagwort), vele folytatólagosan a könyv czime, alább a megjelenés helye és éve; legalul, jobb sarkán van a kötetszám megjelölése és a könyv bekötési minősége (vászon, bőr stb.), e jegyzet hiánya mindenkor a fűzést jelenti. E 10 szak külön-külön helyzetetett a szekrényekbe. És az elsőtől (A.) az utolsóig (J.) 1-től kezdve folytatólagos sorszámozást kapott. S ugyanez a signatura más, kisebb czédulán a könyv lapjai közé helyzetetett a kezelés könnyűvé tételére.

A szak-kataloguson kívül van még egy főlajstrom is, a melyben a művek, a szakok figyelembe vétele nélkül, szigorú betűrendben következnek egymásután.

Ez Ghyczy Kálmán könyvtára. A «Könyvesház» első tartalmától — jelen kifejlődéséig; bár fogyatékos rajzolatban.

Tartalma becses, alakja tekintélyes s egyáltalán kutassa bár komoly tudós, avagy csak szórakozást kereső olvasó, könyvkedvelő, gyűjtő, mindannyira érdekes. A mely, ha mint mégis inkább — modern könyvtár, a jobban antik Kulcsár-könyvtárral egyesítetik: ritka complet, gazdag bibliothékát nyer Komárom, hol a műveltség és tudományos munkásság elterjedésének hatásos tényezőjévé válva, örökre hirdeti Komárom nagy fiainak nevét Kulcsár-Ghyczy.